

๖๗๑๐๒

เอกสารประกอบเวทีแลกเปลี่ยนและนำเสนอผลงานวิจัย

ห้องสมุดสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข

สถานภาพนักสื่อสารสุขภาพ

และการรับรู้และเข้าถึงสื่อสารสาธารณสุข

วันอังคารที่ 15 มีนาคม พ.ศ. 2548

สถาบันวิจัยจุฬาภรณ์

เลขหมู่ WA 590 ส179 2548

เลขทะเบียน ห51540

1 เม.ย. ๕2

WA

590

ส179

2548

วิจัยและพัฒนาระบบสื่อสารสุขภาพสู่ประชาชน (รสส.)

Health Communication System Research and Development (HCS)

สนับสนุนโดย

สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.)

HEALTH SYSTEMS RESEARCH INSTITUTE (HSRI)

เอกสารประกอบเวทีแลกเปลี่ยนและนำเสนอผลการวิจัย
สถานภาพนักสื่อสารสุขภาพและการรับรู้และเข้าถึงสื่อสาธารณสุข
วันอังคารที่ 15 มีนาคม พ.ศ. 2548 สถาบันวิจัยจุฬาภรณ์

แผนงานวิจัยและพัฒนากระบบสื่อสารสุขภาพสู่ประชาชน (รสส.)

Popular Health Communication System Research and Development (HCS)

สนับสนุนโดย

สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.)

HEALTH SYSTEMS RESEARCH INSTITUTE (HSRI)

คณะทำงานวิชาการแผนงาน รสส.

นายโคทม อารียา

นางกุลธิดา จันทรเจริญ

นางสาวปาริย์ ธนะสมบุรณ์กิจ

นางสาวจิตติพิทย์ พันธธิก

นางสาวพรทิพย์ เชื้องาม

ประธานแผนงาน รสส.

ผู้จัดการงานวิจัยสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข

เลขาธิการแผนงาน รสส.

ผู้ประสานงานสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข

ธุรการและประสานงานแผนงาน รสส.

สถานภาพการดำเนินงานสื่อสารสุขภาพของหนังสือพิมพ์รายวัน

ดร. พนม คลีฉายา และคณะ

คณะนิติบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรังสิต

หนังสือพิมพ์เป็นสื่อมวลชนประเภทหนึ่งที่มีความสำคัญในระบบการสื่อสารสุขภาพ และสามารถใช้เป็นช่องทางสื่อสารสุขภาพสู่ประชาชนได้ ทว่าท่ามกลางข่าวสารอันหลากหลายที่เสนอผ่านหนังสือพิมพ์ จะมีปริมาณเนื้อหาสุขภาพมากน้อยเพียงใด เป็นเรื่องเกี่ยวกับอะไร นำเสนอในรูปแบบใดบ้าง ใครเป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการกำหนดเนื้อหาสุขภาพ บุคคลเหล่านั้นให้ความสำคัญแก่การเสนอเนื้อหาสุขภาพมากน้อยเพียงใด มีบทบาทหน้าที่ตลอดจนมีข้อจำกัดในการทำงานเพื่อเสนอเนื้อหาสุขภาพหรือไม่ อย่างไร และในขณะเดียวกัน ยังน่าสนใจว่า กลุ่มผู้รับสารเนื้อหาสุขภาพในปัจจุบันมีความต้องการข่าวสารสุขภาพแบบใด มีวิธีการเข้าถึงข่าวสารสุขภาพเหล่านั้นและมีการนำข่าวสารสุขภาพไปใช้ประโยชน์อย่างไร สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุขจึงได้ดำเนินโครงการวิจัยสถานภาพการดำเนินงานสื่อสารสุขภาพของหนังสือพิมพ์รายวัน โดยมุ่งหวังจะนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาระบบสื่อสารสุขภาพสู่ประชาชนต่อไป

กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ได้นำแนวคิดเกี่ยวกับหน้าที่และการนำเสนอเนื้อหาของสื่อมวลชน ซึ่งถือเป็นผู้กำหนดวาระข่าวสารของสังคม โดยการคัดเลือกเนื้อหาที่จะนำเสนอตามเกณฑ์คุณค่าของข่าว (News Value) เป็นสำคัญ และนำเสนอในรูปแบบข่าว คอลัมน์ บทความปริทัศน์ บทบรรณาธิการ และบทวิจารณ์ ปรากฏเป็นเนื้อหาสุขภาพตามสาระหลัก (Theme) 4 ประเภท คือ การป้องกัน การเสริมสร้าง การรักษาพยาบาล และการฟื้นฟู เนื้อหาสุขภาพที่นำเสนอในหนังสือพิมพ์ ถือเป็นผลจากการทำหน้าที่ของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการเสนอเนื้อหาในหนังสือพิมพ์ อย่างไรก็ตามหน้าที่ของสื่อมวลชนดังกล่าวนี้เป็นหน้าที่เชิงสังคม ซึ่งผลที่จะเกิดขึ้นจากการทำหน้าที่เหล่านี้

ของสื่อมวลชน ยังต้องขึ้นอยู่กับการใช้สื่อของบุคคลในสังคมนั้นด้วย ดังนั้นแนวคิดเกี่ยวกับการเปิดรับข่าวสารและการใช้ประโยชน์จากข่าวสารในสื่อมวลชนของผู้รับสาร โดยชี้ให้เห็นว่าผู้รับสารจะมีลักษณะที่ เป็นผู้เลือกที่จะกระทำ (Active Audience) ในการเปิดรับสื่อมวลชนอยู่ภายใต้เงื่อนไขความพึงพอใจที่คาดหวัง (Gratification Sought) จากสื่อ และจะเปิดรับสื่อที่สามารถตอบสนองสิ่งที่ตนคาดหวังไว้ เมื่อเปิดรับสื่อแล้วหากความพึงพอใจที่ได้รับเท่ากับหรือมากกว่าความคาดหวัง เขาจะเปิดรับสื่อนั้นมากขึ้น ในทางตรงกันข้ามหากความพึงพอใจได้รับน้อยกว่า ความคาดหวังเขาจะเปลี่ยนไปแสวงหาจากสื่ออื่นแทน กรอบแนวคิดที่กล่าวมาสามารถนำมาใช้วิเคราะห์การนำเสนอเนื้อหาสุขภาพ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการเสนอเนื้อหาสุขภาพ ในหนังสือพิมพ์ และวิเคราะห์การเปิดรับและการตอบสนองของประชาชนที่มีต่อเนื้อหาสุขภาพ

ระเบียบวิธีวิจัย

ดำเนินการวิจัยโดยมีระเบียบวิธีวิจัย 4 ขั้นตอนเป็นลำดับขั้น ดังนี้

1. วิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยศึกษาเอกสารทางวิชาการ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ ที่ศึกษาเกี่ยวกับการวิเคราะห์เนื้อหาสุขภาพทางหนังสือพิมพ์ รายวัน

2. วิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) หนังสือพิมพ์ โดยเลือกหนังสือพิมพ์ อย่างเจาะจง จำนวน 6 ฉบับ คือ ไทยรัฐ มติชน กรุงเทพธุรกิจ โพสต์ทูเดย์ ผู้จัดการ และแนวหน้า เก็บตัวอย่าง ในช่วงเดือนกันยายน 2547 รวมทั้งสิ้น 84 ฉบับ

3. วิธีสัมภาษณ์เจาะลึก (Depth Interview) ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการเสนอเนื้อหาสุขภาพทางหนังสือพิมพ์ทั้ง 6 ฉบับ หลังจากการวิเคราะห์เนื้อหา รวม 33 คน ได้แก่ ผู้สื่อข่าวสาธารณสุข หัวหน้าข่าวสาธารณสุข บรรณาธิการข่าวประจำวัน เจ้าของหรือผู้เขียนคอลัมน์ แหล่งข้อมูลที่เป็นบุคคล

4. วิธีสวนทนากลุ่ม (Focus Group) ผู้รับสาร โดยแบ่งเป็นกลุ่มวัยรุ่น กลุ่มวัยทำงาน และกลุ่มวัยสูงอายุ ซึ่งในแต่ละกลุ่มวัยแยกเป็นกลุ่มผู้อ่านเนื้อหาสุขภาพ

ในหนังสือพิมพ์เป็นประจำ และกลุ่มที่ไม่ได้อ่านเนื้อหาสุขภาพในหนังสือพิมพ์เป็นประจำ

ผลการวิจัย

สรุปผลตามประเด็นคำถามการวิจัยได้ดังต่อไปนี้

1. เนื้อหาสุขภาพที่ปรากฏในหนังสือพิมพ์รายวันมีเรื่องเกี่ยวกับโรคมากที่สุด(ร้อยละ 26.79) มีสาระด้านการป้องกันโรคมากที่สุด(ร้อยละ 48.21) นำเสนอในรูปแบบคอลัมน์มากที่สุด(ร้อยละ 50.45) เนื้อหาสุขภาพปรากฏในส่วนเนื้อในและส่วนพิเศษ ในหน้าสตรี วิชาการ ชีวิตสุขภาพ และต่างประเทศ และยังมีปรากฏในหน้าแรกของหนังสือพิมพ์ด้วยเช่นกัน

2. ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการเสนอเนื้อหาสุขภาพ ประกอบด้วย 5 กลุ่มหลัก ได้แก่ บรรณาธิการ หัวหน้าข่าว ผู้สื่อข่าว ผู้เขียนคอลัมน์ และแหล่งข้อมูลที่เป็นผู้เชี่ยวชาญและผู้ประสานการให้ข้อมูล เมื่อพิจารณาบทบาทการเสนอพบว่า บรรณาธิการ หัวหน้าข่าว ผู้เขียนคอลัมน์ มีบทบาทในการคัดกรองเนื้อหาที่จะนำเสนอ โดยพิจารณาเลือกจากเรื่องที่ส่งผลกระทบต่อประชาชน มีความรุนแรง ความขัดแย้ง ทั้งนี้ต้องสอดคล้องกับแนวนโยบายของหนังสือพิมพ์ นอกจากนี้ยังพบว่า ผู้สื่อข่าวและผู้เขียนคอลัมน์เป็นผู้ที่มีบทบาทด้านการเรียบเรียงนำเสนอ ส่วนบทบาทด้านการให้ข้อมูลสำหรับการนำเสนอ เป็นบทบาทของแหล่งข้อมูล

3. แหล่งข้อมูลสุขภาพ ประกอบด้วย แหล่งข้อมูลบุคคลซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญ แหล่งข้อมูลองค์กรซึ่งมีทั้งองค์กรภาครัฐ องค์กรภาคเอกชน เช่น บริษัท โรงพยาบาล องค์กรด้านสุขภาพและสาธารณสุขต่างประเทศ แหล่งข้อมูลประเภทเอกสารในและต่างประเทศ เช่น เอกสารจากหน่วยงานต่าง ๆ งานวิจัยจากสถาบันการศึกษา หน่วยงานต่าง ๆ หนังสือ ตำราด้านการแพทย์ การสาธารณสุข แหล่งข้อมูลประเภทสื่ออื่น ๆ ทั้งในและต่างประเทศ เช่น วารสาร นิตยสารด้านสุขภาพ วิชาการ สำนักข่าว เว็บไซต์

4. ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการเสนอเนื้อหาสุขภาพทุกกลุ่มตระหนักถึงบทบาทในการนำเสนอเนื้อหาสุขภาพของตน และให้ความสำคัญกับการเสนอเนื้อหาสุขภาพอย่างไรก็ตามพื้นที่ของเนื้อหาสุขภาพมักจะถูกเบียดบังจากเนื้อหาการเมืองหรือเหตุการณ์ภัยพิบัติ บรรณาธิการ หัวหน้าข่าว และผู้สื่อข่าว มีความต้องการเนื้อหาสุขภาพที่มีผลกระทบในวงกว้าง ผู้อ่านนำไปใช้ประโยชน์ได้ สอดคล้องกับแนวของหนังสือพิมพ์

อุปสรรคในการนำเสนอเนื้อหาสุขภาพ ได้แก่ เนื้อหาสุขภาพมีศัพท์เฉพาะเข้าใจยาก และพบว่าเนื้อหาบางเรื่องคาบเกี่ยวกับผลประโยชน์ทางธุรกิจ แหล่งข้อมูลมักจะทำให้ข้อมูลที่ไม่ตรงกับที่หนังสือพิมพ์ต้องการและขาดคุณค่าข่าว วิธีการนำเสนอยังไม่น่าสนใจในกรณีที่ผู้เชี่ยวชาญเป็นผู้เขียน ส่วนในกรณีที่ผู้สื่อข่าวเป็นผู้เขียนประสบปัญหาในด้านขาดความรู้ความเข้าใจในเนื้อหา ทำให้ไม่สามารถถ่ายทอดให้ผู้อ่านเข้าใจได้โดยง่าย นอกจากนี้ยังพบอุปสรรคด้านนโยบายหนังสือพิมพ์ที่ไม่เอื้ออำนวยในการเสนอเนื้อหาสุขภาพ

5. ผู้รับสารทุกกลุ่มวัยสามารถเข้าถึงหนังสือพิมพ์ได้อย่างสะดวก และมีการเปิดรับเนื้อหาสุขภาพจากสื่ออื่น ๆ ประกอบด้วย เช่น วิทยุ อินเทอร์เน็ต โทรทัศน์ แผ่นพับที่เผยแพร่ในโรงพยาบาล เพื่อน คนในครอบครัว ทุกกลุ่มไม่ได้คาดหวังการได้รับข้อมูลสุขภาพเป็นหลักจากการเปิดรับหนังสือพิมพ์ โดยเนื้อหาสุขภาพจะเป็นเนื้อหาลำดับท้าย ๆ ที่เกือบทุกกลุ่มเลือกอ่าน นอกจากนี้พบว่าเนื้อหา และหัวข้อข่าวสารสุขภาพที่ต้องการขึ้นอยู่กับความสนใจตามวัย ช่วงอายุ และเพศ รวมถึงธรรมชาติของตนเองที่เป็นคนระแวดระวังและใส่ใจด้านสุขภาพ และปฐมหลังด้านความผิดปกติหรือความเจ็บป่วยของตนเอง และ หรือ คนในครอบครัว

ผู้รับสารที่อ่านเนื้อหาสุขภาพในหนังสือพิมพ์เป็นประจำ ซึ่งให้ความสำคัญกับการดูแลสุขภาพมักจะติดตามอ่านคอลัมน์ประจำในหนังสือพิมพ์ที่ตนอ่านประจำอ่านคอลัมน์อื่น ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับสุขภาพและมีการเสาะแสวงหาข่าวสารจากสื่ออื่น ๆ เช่น เว็บไซต์ หนังสือพิมพ์ออนไลน์บนอินเทอร์เน็ต (เฉพาะในกลุ่มวัยรุ่นและวัยทำงาน) หนังสือ สิ่งพิมพ์เฉพาะกิจ ที่เน้นเนื้อหาสุขภาพ เช่น หนังสือพ็อกเก็ตบุ๊ก (Pocket Book) หรือ แผ่นพับ นิตยสารสุขภาพ

สำหรับผู้รับสารซึ่งไม่ได้อ่านเนื้อหาสุขภาพในหนังสือพิมพ์เป็นประจำ มีการติดตามเนื้อหาสุขภาพทางหนังสือพิมพ์อย่างต่อเนื่อง ไม่กระตือรือร้นในการแสวงหาข้อมูลสุขภาพ หลายคนในกลุ่มนี้ เป็นผู้รับสารสุขภาพสม่ำเสมอจากสื่ออื่น หากตนเองหรือคนในครอบครัวมีอาการเจ็บป่วยจะมีการแสวงหาข้อมูลสุขภาพเพิ่มเติมอย่างกระตือรือร้น

6. การตอบสนองต่อเนื้อหาสุขภาพมี 3 ลักษณะ ได้แก่ นำข้อมูลที่ได้รับไปใช้ทันที ในกรณีข้อมูลนั้นสอดคล้องกับสถานการณ์หรือความต้องการของตนเอง แนะนำข้อมูลให้กับคนรอบข้างกรณีข้อมูลมีความสอดคล้องกับสถานการณ์หรือความต้องการของบุคคลนั้น และสะสมข้อมูลข่าวสารที่ได้รับจากสื่อต่าง ๆ เพื่อสร้างและรักษาฐานข้อมูลส่วนบุคคล

ข้อเสนอแนะสำหรับการสื่อสารสุขภาพในสื่อหนังสือพิมพ์

1. ในระบบการสื่อสารสุขภาพสู่ประชาชน สามารถใช้สื่อหนังสือพิมพ์เป็นช่องทางเข้าถึงประชาชนได้ ทั้งนี้ควรคำนึงถึงการบริหารจัดการการเผยแพร่เนื้อหา และการใช้สื่ออื่นๆ ประกอบเพื่อให้ระบบการสื่อสารสุขภาพเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อประชาชนมากที่สุด

2. สร้างบุคลากร “นักสื่อสารเชิงกลยุทธ์” ที่มีความเชี่ยวชาญการสื่อสารสุขภาพ ให้เป็นผู้ที่สามารถวางแผน บริหารจัดการ และดำเนินงานให้เนื้อหาสุขภาพได้รับการเผยแพร่ในสื่อหนังสือพิมพ์อย่างต่อเนื่องและมีพื้นที่เฉพาะ ในทิศทางที่กำหนดได้ โดยใช้การศึกษาในระบบการศึกษาขั้นอุดมศึกษา และระบบการศึกษาต่อเนื่อง

3. สนับสนุนให้มีแหล่งข้อมูลสุขภาพที่สามารถให้ข้อมูลที่ถูกต้อง รวดเร็ว เข้าถึงได้อย่างสะดวก

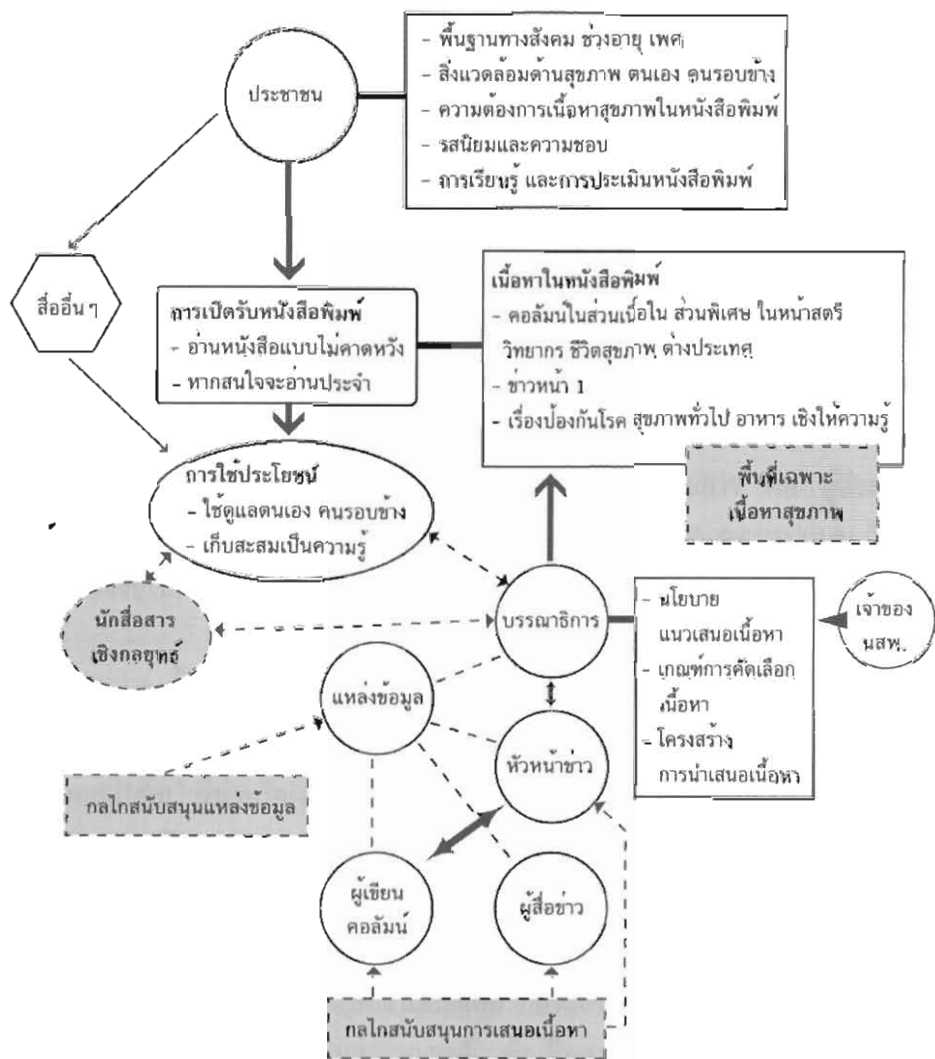
4. มีการพัฒนาการรายงานข่าวสุขภาพ และการนำเสนอเนื้อหาสุขภาพทางหนังสือพิมพ์ โดยการฝึกอบรมให้แก่ ผู้สื่อข่าวสายสาธารณสุขที่เริ่มงานใหม่ และบุคลากรทางการแพทย์ที่เขียนคอลัมน์สุขภาพในหนังสือพิมพ์

5. มีการจัดสรรพื้นที่สำหรับนำเสนอข้อมูลข่าวสารสุขภาพโดยเฉพาะในหนังสือพิมพ์

6. กำหนดหลักเกณฑ์การนำเสนอเนื้อหาธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพให้ชัดเจน และเป็นธรรมทั้งกับประชาชน ผู้บริโภค เจ้าของผลิตภัณฑ์ และหนังสือพิมพ์ที่เผยแพร่

จากผลการวิจัยและข้อเสนอแนะสำหรับการสื่อสารสุขภาพในหนังสือพิมพ์รายวัน สามารถสรุปเป็นแผนภาพแสดงสถานการณ์การดำเนินงานสื่อสารสุขภาพและการสนับสนุน ให้สามารถพัฒนาระบบสื่อสารสุขภาพในสื่อหนังสือพิมพ์ได้ดังต่อไปนี้

แผนภาพแสดงสถานการณ์ภาพการดำเนินงานสื่อสารในสื่อหนังสือพิมพ์

กระบวนการสื่อสารการณรงค์ด้านสุขภาพ
วาสนา จันทรสว่าง และคณะ
คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

การรณรงค์เป็นกลยุทธ์หนึ่งในการสื่อสารสุขภาพ นอกเหนือจากการศึกษา การส่งเสริมสุขภาพ การสร้างเสริมสุขภาพ การโฆษณา และการประชาสัมพันธ์ การรณรงค์เป็นสิ่งที่ได้รับความสนใจอย่างสูงในงานการสื่อสารสุขภาพ โดยเฉพาะในเรื่องที่สำคัญ และมีความจำเป็นเร่งด่วน ในภาพรวมของการรณรงค์ส่วนใหญ่ แม้จะระดมทรัพยากรต่าง ๆ อย่างเต็มที่ และมากมายมหาศาล ทั้งวัสดุอุปกรณ์ เงินงบประมาณ บุคลากร และการจัดการ แต่ได้ผลน้อยไม่คุ้มค่ากับการลงทุน จากการศึกษพบว่า มีอุปสรรค ปัญหา ในเรื่องประสิทธิภาพและประสิทธิผล ของกระบวนการสื่อสาร โดยเฉพาะในเรื่ององค์ประกอบการสื่อสาร คือ ผู้ส่งสาร - สาร - ช่องทางการสื่อสาร - ผู้รับสาร และผลการสื่อสาร ตลอดจนรูปแบบ วิธีการ และปัจจัยในการรณรงค์ที่เหมาะสมสำหรับกลุ่มเป้าหมาย

ฉะนั้นการศึกษากระบวนการสื่อสารการณรงค์ด้านสุขภาพจึงมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษา โครงการรณรงค์ด้านสุขภาพในเรื่องของหน่วยงาน องค์กร เครือข่าย บุคคลสำคัญ ผู้นำหรือผู้ปฏิบัติการ กระบวนการสื่อสาร ปัจจัยที่มีผลต่อการรณรงค์ อุปสรรค ปัญหา ความต้องการและข้อเสนอแนะในการรณรงค์ด้านสุขภาพ เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนากระบวนการสื่อสาร การวางแผนและบริหารจัดการ การรณรงค์ให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยศึกษาโครงการรณรงค์ในหน่วยงาน ภาครัฐ องค์กรเอกชน องค์กรธุรกิจ และองค์กรท้องถิ่นหรือชุมชน ผู้นำหรือผู้ปฏิบัติงาน รณรงค์และกลุ่มเป้าหมายในการรณรงค์ คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยเฉพาะเจาะจง โดยมีเกณฑ์ในการเลือกกลุ่มตัวอย่างเพื่อศึกษาเชิงปริมาณ 106 โครงการ และ เชิงคุณภาพ 20 โครงการ ที่รณรงค์เกี่ยวกับอาหารและการออกกำลังกายซึ่งเป็นปัจจัยหลักในการสร้างเสริมสุขภาพตามนโยบาย 5 อ. คือ อาหาร การออกกำลังกาย อารมณ์

อโรควาและอนามัย เก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสำรวจ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณเป็นอัตราส่วนร้อยละ ส่วนข้อมูล เชิงคุณภาพ ใช้วิธีการสัมภาษณ์เจาะลึก สทนากลุ่มและการสังเกตการณ์อย่างไม่มีส่วนร่วมนำเสนอผลโดยการพรรณนา

ผลการศึกษาระบบการสื่อสารการณรงค์ด้านสุขภาพสรุปดังนี้

องค์กรภาครัฐ รูปแบบการสื่อสาร เป็นการสื่อสารทางเดียว ในรูปแบบสั่งการบุคลากรตามหน้าที่รับผิดชอบ จากส่วนกลางไปสู่ส่วนภูมิภาค และการสื่อสารที่มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างภาพลักษณ์องค์กร และผู้บริหาร ด้วยวิธีการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ข่าวสาร และการจัดกิจกรรมเพื่อโน้มน้าวใจ และสร้างกระแสสังคมให้ประชาชนรับรู้ สนใจ ตระหนัก และมีจิตสำนึกในการสร้างสุขภาพ เนื้อหาของสารจะเป็นประเด็นตามนโยบายในการสร้างเสริมสุขภาพ เช่น การออกกำลังกาย อาหารปลอดภัย อาหารสะอาด รสชาติอร่อย สื่อที่ใช้เป็นหลักคือ สื่อมวลชน สื่อสิ่งพิมพ์ หรือการจัดงานพิเศษ เช่น การจัดมหกรรมรวมพลังสร้างสุขภาพ การจัดมหกรรมอาหาร เป็นต้น

องค์กรเอกชน การสื่อสารเป็นการสื่อสาร 2 ทาง ในรูปแบบการสร้างใจร่วมกัน ผู้ส่งสาร จะทำหน้าที่เป็นสื่อบุคคล ในฐานะที่ปรึกษา ประสานงาน สนับสนุนโครงการ หรือดำเนินการร่วมกับผู้ปฏิบัติในระดับพื้นที่ กลุ่มเป้าหมาย หรือระดับโรงเรียน ชุมชน เนื้อหา ส่วนใหญ่เป็นเรื่องเกี่ยวกับอาหาร สื่อที่ใช้คือสื่อบุคคล สื่อมวลชน สื่อมวลชนท้องถิ่น และสื่อสิ่งพิมพ์

องค์กรธุรกิจ ผู้นำโครงการเป็นผู้ส่งสารทำหน้าที่ปฏิบัติการในโครงการ การสื่อสารเป็นการสื่อสารสองทาง และการสื่อสาร 2 จังหวะ โดยผ่านแกนนำ หรือหัวหน้ากลุ่มในองค์กร หรือสื่อสารผ่านพนักงานขาย หรือผู้แทนองค์กร สื่อที่ใช้คือ สื่อสิ่งพิมพ์ เสียงตามสาย สื่อเฉพาะกิจ สื่อบุคคลและสื่อมวลชน กลุ่มเป้าหมายจะเฉพาะเจาะจงเป็นกลุ่มย่อย ส่วนใหญ่คือบุคลากรของบริษัท หรือสถานประกอบการ หรือกลุ่ม

เป้าหมายที่เป็นลูกค้าโดยตรง และประชาชนทั่วไป เนื้อหาจะเป็นสุขภาพองค์รวม และอาหาร วัตถุประสงค์ส่วนใหญ่เป็นการรณรงค์เพื่อการตลาด

องค์กรท้องถิ่น / ชุมชน ผู้นำโครงการ หรือแกนนำจะทำหน้าที่ เป็นสื่อบุคคล สื่อสารในรูปแบบการสื่อสาร 2 ทาง และสื่อสารปากต่อปาก (สื่อสาร ระหว่างบุคคล) เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกัน จะสื่อสารแนวระนาบในรูปแบบคู่สื่อสาร ผลัดกันเป็นผู้ส่ง-ผู้รับ และมีการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วม เนื้อหาของสารจะเป็นเรื่อง อาหาร และออกกำลังกาย

ปัจจัยที่มีผลต่อการรณรงค์ด้านสุขภาพ คือ

- ผู้นำโครงการ ซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบเกือบทุกอย่างในการรณรงค์ มีอุดมคติ อุดมการณ์ มีจิตสาธารณะ และใช้หลักศาสนาในการดำเนินงาน

- แรงสนับสนุนทางสังคม คือ เจ้าหน้าที่ของรัฐ เอกชน ธุรกิจ ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งทำหน้าที่ช่วยเหลือ ส่งเสริม สนับสนุนในการดำเนินงาน โครงการรณรงค์

- งบประมาณ จากทั้งภาครัฐ เอกชน ธุรกิจ และชุมชน

- การมีส่วนร่วมของกลุ่มเป้าหมาย หรือชุมชน และการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม ทั้งการสื่อสาร เพื่อให้มีส่วนร่วม และมีส่วนร่วมในการสื่อสาร เป็นทั้งผู้ส่ง ผู้รับ ผู้เลือก หรือผู้ผลิตสารและสื่อ

- การสร้างเครือข่าย และการสื่อสารเครือข่าย

- การสร้างสุขภาพองค์รวม

- การรณรงค์ต่อเนื่องและครบวงจร

- การรณรงค์สู่ชุมชน โดยชุมชนเป็นศูนย์กลาง

- การสื่อสารโน้มน้าวใจ เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายรับรู้ สนใจ ตระหนัก เกิดจิตสำนึก และการสื่อสาร เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกัน เพื่อให้เกิดการปรับเปลี่ยน พฤติกรรมสุขภาพ

- ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบการสื่อสาร ผู้ส่ง - ผู้รับ - สาร และสื่อ ในรูปแบบที่สอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมายและไม่เป็นทางการ เพื่อการยอมรับของกลุ่มเป้าหมาย

กระบวนการสื่อสารและประสิทธิภาพประสิทธิผลในการรณรงค์ด้านสุขภาพ

1. ผู้ส่งสาร จะเป็นผู้นำที่มีความรับผิดชอบสูง มีอุดมคติ อุดมการณ์ มีจิตสาธารณะ และใช้หลักศาสนาในการทำงาน เป็นผู้สื่อสาร เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วม และเปิดโอกาสให้ผู้รับสารมีส่วนร่วมในการสื่อสารในแนวระนาบ เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกัน

2. สาร ในการรณรงค์ด้านสุขภาพนั้น สารควรจะเป็นเรื่องของสุขภาพ องค์กรวม ไม่ใช่เรื่องใดเรื่องหนึ่งเพียงอย่างเดียว ซึ่งจะไม่เพียงพอต่อการปฏิบัติตนเพื่อสร้างเสริมสุขภาพที่เป็นองค์รวมอย่างสมดุล

3. สื่อบุคคลและสื่อผสม สื่อบุคคลเป็นสื่อที่สามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นตัวอย่าง และสร้างความเข้าใจร่วมกันได้ ส่วนสื่อผสมที่เหมาะสม เป็นสื่อที่สามารถให้ความรู้ ความเข้าใจ การตัดสินใจ และเตรียมความพร้อมในการปฏิบัติตนได้

4. ผู้รับสาร หรือกลุ่มเป้าหมาย ผู้รับสารที่จะมีพลังในการรณรงค์ด้านสุขภาพ ได้นั้น จะเป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในการดำเนินงาน เป็นผู้รับสารที่ Active และเป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในการเลือกสาร เลือกสื่อที่สอดคล้อง และเหมาะสมกับบริบทชุมชน และวิถีชีวิตของตนได้

ข้อเสนอแนะสำหรับการรณรงค์ด้านสุขภาพ คือ

1. สร้าง ส่งเสริม และสนับสนุน พลัง และศักยภาพ ผู้นำและกลุ่มแกนนำ การรณรงค์ให้เป็นนักสื่อสารสุขภาพที่มีความสามารถในการจัดการความรู้ กระบวนการเรียนรู้ และทักษะทั้งในด้านสุขภาพและการสื่อสาร

2. สนับสนุนการสร้างเครือข่ายในการรณรงค์ด้านสุขภาพ มีการจัดกิจกรรม และสื่อสารในเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง

3. การสนับสนุนงบประมาณและทรัพยากรต่าง ๆ รวมทั้งแรงสนับสนุนทางสังคมในการรณรงค์จากองค์กรภาครัฐ เอกชน ธุรกิจและชุมชน ควรเป็นการสนับสนุนที่ต่อเนื่องครบวงจรมิใช่เพียงการสร้างกระแสสังคมหรือสร้างภาพลักษณ์ในระยะสั้น แต่เป็นการสนับสนุนทั้งปัจจัยนำ ปัจจัยเอื้อ และปัจจัยเสริมที่จะก่อให้เกิดกลุ่มเป้าหมาย และประชาชนทั่วไปเกิดจิตสำนึก และมีการปฏิบัติตนในการสร้างเสริมสุขภาพ โดยมีการเรียนรู้อย่างมีสติและปัญญา

4. กำหนดนโยบายรณรงค์เชิงยุทธศาสตร์ที่เน้นการมีส่วนร่วม และการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการรณรงค์จากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ทั้งองค์กรภาครัฐ เอกชน ธุรกิจ และชุมชน

5. การรณรงค์ด้านสุขภาพ ควรเป็นการรณรงค์สู่ชุมชน ที่เน้นชุมชนและชาวชุมชนเป็นศูนย์กลางหรือเป็นสำคัญ เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายและประชาชนทั่วไปรับรู้สนใจ ตระหนัก เกิดจิตสำนึก และมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพที่ถูกต้องเหมาะสมได้อย่างยั่งยืน

ผลการวิจัย สถานภาพการดำเนินงานสื่อสารสุขภาพของสื่อท้องถิ่น
ดวงพร คำณวนวัฒน์ และคณะ
สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท

ด้วยข้อสงสัยในการทำหน้าที่สื่อสารด้านสุขภาพของสื่อท้องถิ่น 5 ประเภท ได้แก่ หนังสือพิมพ์ท้องถิ่น วิทยุกระจายเสียงประจำจังหวัด วิทยุชุมชน หอกระจายข่าว/เสียงตามสาย และ เคเบิลทีวี เกี่ยวกับ ลักษณะเนื้อหา การนำเสนอเนื้อหา วิธีการปฏิบัติงาน ปัญหาอุปสรรค การให้ความสำคัญกับการสื่อสารสุขภาพ รวมทั้ง พฤติกรรมการรับสาร ความคิดเห็น และความต้องการของผู้รับสารซึ่งเป็นคนในท้องถิ่น ที่มีต่อการนำเสนอสารด้านสุขภาพ จึงดำเนินงานวิจัยเพื่อศึกษาสถานภาพการดำเนินงานสื่อสารสุขภาพของสื่อท้องถิ่น โดยมีวัตถุประสงค์ 4 ประการ คือ ศึกษาเนื้อหาและการนำเสนอเนื้อหาด้านสุขภาพของสื่อท้องถิ่น ศึกษาลักษณะการดำเนินงานของนักสื่อสารสุขภาพ ศึกษาการเปิดรับสื่อและความคาดหวังของผู้รับสารในการรับข้อมูลด้านสุขภาพ และวิเคราะห์แนวโน้มการใช้สื่อท้องถิ่นเพื่อการสื่อสารสุขภาพ

ขอบเขตและวิธีการดำเนินงานวิจัย

ดำเนินงานวิจัยใน 6 จังหวัด ได้แก่ แพร่ นครพนม นครปฐม จันทบุรี กาญจนบุรี และสตูล กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยแบ่งเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ สื่อท้องถิ่น ผู้ทำหน้าที่สื่อสาร และผู้รับสารในท้องถิ่น โดยมีรายละเอียดดังนี้ สื่อท้องถิ่น คือ หนังสือพิมพ์ท้องถิ่น 16 หั้ว (95 ฉบับ) วิทยุกระจายเสียงประจำจังหวัด 14 สถานี วิทยุชุมชน 6 สถานี หอกระจายข่าว/เสียงตามสาย 6 สถานี และเคเบิลทีวี 5 สถานี นักสื่อสาร 45 คน แบ่งเป็นทำงานหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น 14 คน ทำงานวิทยุกระจายเสียงประจำจังหวัด 14 คน ทำงานวิทยุชุมชน 6 คน ทำงานหอกระจายข่าว/เสียงตามสาย 6 คน และทำงานเคเบิลทีวี 5 คน ส่วนผู้รับสารในท้องถิ่น จำนวน 643 คน จากจังหวัดแพร่ 115 คน นครพนม 110 คน นครปฐม 110 คน จันทบุรี 109 คน

กาญจนบุรี 110 คน และสตูล 89 คน เก็บข้อมูลโดยใช้วิธีการสำรวจ และสัมภาษณ์
วิเคราะห์ผลสื่อท้องถิ่นด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา(Content Analysis) และแปรผล
ในส่วนของผู้ทำหน้าที่สื่อสารและผู้รับสารในท้องถิ่นด้วยวิธีการทางสถิติ

ผลการวิจัย

1) เนื้อหาและการนำเสนอเนื้อหาด้านสุขภาพ

วิทยุกระจายเสียงประจำจังหวัด จากการศึกษากิจการดำเนินงานของสถานีวิทยุกระจายเสียงในจังหวัดที่เป็นพื้นที่ศึกษา ทั้งหมด 14 สถานี เป็นสถานีในสังกัดกรมประชาสัมพันธ์ 5 สถานี องค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย 4 สถานี ทหาร/ตำรวจ 5 สถานี พบว่า มีการนำเสนอเนื้อหาด้านสุขภาพในประเด็นโรคยา (เนื้อหาเกี่ยวกับโรคภัยไข้เจ็บ)มากที่สุด มุ่งเป็นการนำเสนอเพื่อให้ผู้รับสารทราบวิธีการป้องกันตนเอง และมีการนำเสนอใน 4 รูปแบบ คือ รายการสุขภาพ สปอตแทรกในรายการข่าวท้องถิ่น และโฆษณา จังหวัดนครพนมมีการนำเสนอรายการสุขภาพมากที่สุด(43 ชั่วโมง 15 นาที ต่อ สัปดาห์)

วิทยุชุมชน การดำเนินงานสื่อสารสุขภาพของวิทยุชุมชนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีคณะกรรมการดูแล ได้รับการสนับสนุนการจัดตั้งจากองค์กรเอกชน นำเสนอเนื้อหาด้านสุขภาพด้วยการจัดรายการสุขภาพโดยตรง และ แทรกอยู่ในรายการอื่น ประเด็นมักเกี่ยวข้องกับ อโรควา และอาหาร วัตถุประสงค์เพื่อป้องกันและส่งเสริมสุขภาพมากกว่าการรักษาและฟื้นฟู ส่วนใหญ่ไม่มีการโฆษณา จังหวัดจันทบุรีมีการเสนอรายการสุขภาพมากที่สุด(10 ชั่วโมง ต่อสัปดาห์)

หอกระจายข่าว/เสียงตามสาย ไม่มีการนำเสนอเนื้อหาสุขภาพในรูปแบบของการจัดเป็นรายการสุขภาพโดยตรง มักเป็นการประกาศข่าวสารให้ทราบหรือให้ไปรับบริการ และเปิดสปอตที่ส่วนราชการผลิต ทุกจังหวัดยกเว้นนครปฐม มีการนำเสนอเนื้อหาด้านสุขภาพมากเมื่อเทียบกับเวลากระจายเสียง

เคเบิลทีวี ส่วนใหญ่นำเสนอข้อมูลข่าวสารสุขภาพผ่านรายการข่าวท้องถิ่น เป็นไปเพื่อแจ้งให้ทราบหรือรายงานเหตุการณ์ เนื้อหามักเกี่ยวข้องกับ อโรควา

และอาหาร เคเบิลทีวีที่จังหวัดนครปฐม เป็นแห่งเดียวที่มีการผลิตรายการด้านสุขภาพ โดยตรง(2 รายการ) ในขณะที่เคยมีการผลิตที่จังหวัดแพร่ และกาญจนบุรี แต่ยกเลิกไป หนังสือพิมพ์ท้องถิ่น ซึ่งเป็นธุรกิจสื่อขนาดเล็ก เผยแพร่เป็นราย 5 วัน/เดือน นำเสนอเนื้อหาสุขภาพทุกประเภท ในรูปแบบของการรายงานข่าว บทวิเคราะห์ และโฆษณา

2) การดำเนินงานของนักสื่อสารสุขภาพ

จากการศึกษานักสื่อสารสุขภาพ 45 คน ส่วนใหญ่เป็นชายและจบศึกษาระดับปริญญาตรี อายุอยู่ระหว่าง 25-55 ปี มีประสบการณ์การทำงานในวงการสื่อ 1-30 ปี มักทำงานสื่อท้องถิ่นหลายประเภท และมีการทำงานเป็นผู้สื่อข่าวให้กับสื่อส่วนกลาง (โทรทัศน์ และหนังสือพิมพ์) บางคนทำงานสื่อเป็นอาชีพรอง และมีการใช้แหล่งข่าวในการดำเนินงานสื่อสารสุขภาพหลายช่องทาง เช่น หน่วยงานรัฐ/เอกชน บุคคล สื่อสิ่งพิมพ์ สำนักข่าว อินเทอร์เน็ต เป็นต้น

นักสื่อสารไม่มีความรู้ด้านสุขภาพจึงมีการนำเสนอรายการสุขภาพ/บทวิเคราะห์สุขภาพในจำนวนน้อย และต้องอาศัยแหล่งข่าวด้านสุขภาพ มีผู้ที่มีความรู้ความถนัดและประสบการณ์ เช่น แพทย์ พยาบาล เจ้าหน้าที่สาธารณสุข เป็นต้น นำเสนอข้อมูลด้านสุขภาพผ่านรายการสุขภาพ/บทความ/บทวิเคราะห์ด้านสุขภาพบ้างแต่ไม่มากนัก

ผู้ทำงานสื่อยังพบปัญหาและอุปสรรคในการสื่อสารด้านสุขภาพในหลายด้าน และต้องการการสนับสนุนดังนี้ ข้อมูลสุขภาพที่มีความถูกต้อง จำนวนมากพอ รวดเร็ว และทันสมัย แหล่งข่าวซึ่งไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานหรือบุคคล ที่มีหน้าที่ความรับผิดชอบเกี่ยวข้องกับสุขภาพให้ความร่วมมือ เข้าถึงได้สะดวก มีจำนวนมากและหลากหลาย มีการสนับสนุนด้านงบประมาณในการดำเนินงาน และด้านความรู้ให้กับผู้ทำงานสื่อ

3) การเปิดรับสื่อและความคาดหวังของผู้รับสารในการรับข้อมูลด้านสุขภาพ

ประชาชนผู้รับสารที่เป็นกลุ่มตัวอย่างจำนวน 643 คน เป็นหญิงมากกว่าชายเล็กน้อย(58% : 42%) ส่วนใหญ่มีอายุอยู่ระหว่าง 31-60 ปี จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษา ต่างมีความต้องการให้สื่อท้องถิ่นทั้ง 5 ประเภท สื่อสารด้านสุขภาพ

โดยมีความคาดหวังจากวิทยุกระจายเสียงประจำจังหวัดมากที่สุด และจากเคเบิลทีวีน้อยที่สุด ต้องการเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับโรคภัยไข้เจ็บมากที่สุด และที่เกี่ยวข้องกับสารเสพติด/แอลกอฮอล์น้อยที่สุด มีความต้องการให้ทุกสื่อเพิ่มปริมาณเนื้อหาด้านสุขภาพ โดยนำเสนอเรื่องใกล้ตัวและสามารถนำไปปฏิบัติได้ ข้อมูลมีความถูกต้อง และนำเสนอด้วยวิธีการที่ทำให้เกิดความเข้าใจได้โดยง่าย มีความสม่ำเสมอต่อเนื่องและจริงจัง

4) แนวโน้มการใช้สื่อท้องถิ่นเพื่อการสื่อสารสุขภาพ

เมื่อศึกษาเนื้อหา วิธีการดำเนินงานของผู้ทำงานสื่อ และความคิดเห็นของผู้รับสารแล้ว สามารถมองเห็นแนวโน้มการดำเนินงานสื่อสารสุขภาพ กล่าวคือ แม้ผู้ทำหน้าที่สื่อสารและผู้รับสารมีความต้องการเพิ่มปริมาณเนื้อหาสาระด้านสุขภาพ แต่ด้วยข้อจำกัดด้านความรู้ความสามารถ(ด้านสุขภาพ)ของผู้ทำงานสื่อสาร ข้อมูลไม่เพียงพอ ไม่ทันเหตุการณ์ และมักเป็นข้อมูลในลักษณะแจ้งเพื่อทราบ แหล่งข้อมูลเข้าถึงยาก ไม่พร้อมที่จะทำหน้าที่เป็นผู้สื่อสาร และไม่หลากหลาย งบประมาณมีจำกัดไม่สามารถสนับสนุนการดำเนินงานสื่อสารสุขภาพ ที่เป็นการสื่อสารเฉพาะทาง และต้องดำเนินงานในลักษณะเฉพาะซึ่งมีค่าใช้จ่าย นโยบายการดำเนินงานสื่อสารของสื่อท้องถิ่นเองที่อาจเป็นข้อจำกัดการนำเสนอเนื้อหาด้านสุขภาพ เช่นการที่สถานีวิทยุกระจายเสียงประจำจังหวัด หนังสือพิมพ์ท้องถิ่น และเคเบิลทีวี ดำเนินงานโดยคำนึงถึงผลประโยชน์ด้านธุรกิจ จึงพยายามจำกัดต้นทุนการผลิต ด้วยข้อจำกัดต่างๆ เหล่านี้สื่อท้องถิ่นจึงยังไม่สามารถทำหน้าที่สื่อสารสุขภาพได้อย่างเต็มที่

ข้อเสนอแนะ

เพื่อให้เกิดการพัฒนาการดำเนินงานสื่อสารสุขภาพในสื่อท้องถิ่น จึงควรมีการพบปะทำความเข้าใจระหว่างผู้ทำงานสื่อและผู้ทำงานด้านสุขภาพ เพื่อทราบความคิดเห็น ข้อจำกัด และร่วมหาแนวทางทำงานร่วมกัน ผู้ทำงานสื่อประเภทต่างๆ ควรร่วมมือกันดำเนินงานเพื่อลดต้นทุนการผลิต หน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้การสนับสนุนในด้าน ข้อมูล แหล่งข้อมูล งบประมาณ และความรู้ สื่อท้องถิ่นให้ความสำคัญกับการ

สื่อสารสุขภาพถือเป็นความรับผิดชอบต่อสังคม และควรมีการพัฒนาความรู้ด้านการสื่อสารให้แก่ผู้ที่มีความรู้ด้านสุขภาพรวมทั้งเปิดโอกาสให้คนเหล่านี้ร่วมเป็นผู้สื่อสาร

การรับรู้และเข้าถึงสื่อสาธารณสุขในประเทศไทย(จ.เชียงราย)
รศ.ดร.ปรีชา อุปโยคิน และคณะ
สำนักวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทราบสถานการณ์การรับรู้ข้อมูลข่าวสารด้านสุขภาพของประชาชนในจังหวัดเชียงราย โดยการศึกษาในพื้นที่อำเภอเมือง แม่จัน แม่สาย เชียงแสน เวียงชัย เทิง ป่าแดด และพาน

โดยการศึกษาครั้งนี้กลุ่มเป้าหมายมี 5 กลุ่มดังนี้ คือ (1) กลุ่มข้าราชการและพนักงานของรัฐ (2) กลุ่มลูกจ้างเอกชน และรับจ้าง (3) กลุ่มเกษตรกร (4) กลุ่มเจ้าของกิจการ และ(5) กลุ่มนักเรียน นักศึกษา

การศึกษพบว่าสื่อที่ได้รับความนิยมโดยแบ่งตามชนิดของสื่อ ดังนี้คือ

1. สื่อหนังสือพิมพ์รายวันของประเทศ ได้แก่ หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ เดลินิวส์ และ คมชัดลึก สำหรับหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น ได้แก่ หนังสือพิมพ์เชียงรายนิวส์ และสื่อเชียงราย โดยความนิยมในการอ่านคอลัมน์เกี่ยวกับสุขภาพ ปัญหาการเจ็บป่วย และการตอบปัญหาการแพทย์ ในหนังสือพิมพ์รายวันของประเทศ ได้แก่ หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ เดลินิวส์ และข่าวสด
2. สื่อนิตยสารเกี่ยวกับสุขภาพ ที่ได้รับความนิยม ได้แก่ นิตยสาร ไกล่หมอน นิตยสาร ชีวจิต นิตยสารหมอชาวบ้าน
3. สื่อโทรทัศน์ที่ได้รับความนิยม ได้แก่ ช่อง 7 ช่อง 3 และช่อง 9 สำหรับรายการโทรทัศน์ที่ได้รับความนิยมในแต่ละช่อง คือ รายการผู้หญิง ผู้หญิง ทางช่อง 3 รายการบ้านเลขที่ 5 ทางช่อง 5 รายการครบเครื่องเรื่องผู้หญิง ทางช่อง 7 รายการหมอสุรพล ทางช่อง 9 รายการหน้าต่างสุขภาพ ทางช่อง 11 และรายการ Health Station ทางช่องไอทีวี โดยช่องโทรทัศน์ที่ประชากรกลุ่มตัวอย่างนิยม ชมรายการเกี่ยวกับสุขภาพ ได้แก่ ช่อง 7 ช่อง 3 และช่อง 5

สำหรับการรับรู้สื่อด้านสุขภาพ พบว่า ประชาชนได้รับข้อมูลข่าวสารจากมากไปหาน้อย ได้แก่ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ วิทยุ สื่อบุคคล นิตยสาร วารสาร หอกระจายข่าว แผ่นพับ ใบปลิวและโปสเตอร์ โดยแสดงความคิดเห็นว่าสื่อจะต้องมีความชัดเจน มีปริมาณ ข้อมูลข่าวสารด้านสุขภาพที่มาก ซึ่งข้อมูลข่าวสารมีผลต่อความเข้าใจ และการดูแลสุขภาพของตนเอง โดยกลุ่มเป้าหมายมีความเชื่อถือสื่อบุคคลมากที่สุด คือ เจ้าหน้าที่สาธารณสุข โดยเมื่อมีการเจ็บป่วย หรือมีปัญหาด้านสุขภาพ ประชากรกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เลือกปรึกษาแพทย์ พยาบาลและเจ้าหน้าที่สาธารณสุข รองลงมาคือ เพื่อนหรือญาติ และหาเอกสาร ข้อมูลจากสื่อสิ่งพิมพ์

สรุป การสื่อสารผ่านสื่อมวลชนมีข้อจำกัด และมีผลต่อการรับรู้ การสร้างความตระหนักด้านสุขภาพ โดยอิทธิพลที่มีผลต่อความเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ได้แก่ ความรู้สึกนึกคิด ทศนคติ ค่านิยม ความเชื่อ ปัจจัยสภาวะสิ่งแวดล้อม ประสบการณ์ และความพร้อมของส่วนบุคคล

ข้อเสนอแนะ

1. ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ มีผลต่อพฤติกรรมทางด้านสุขภาพโดยส่วนใหญ่ให้ความสำคัญในเรื่องปากท้องมากกว่าการดูแลสุขภาพ โดยประชาชนส่วนใหญ่ขาดโอกาสที่จะเลือก เช่น เกษตรกรที่ใช้สารเคมี ทั้งที่รู้ว่าเป็นอันตรายกับตนเอง แต่ก็ยังเลือกใช้เพื่อให้มีผลผลิตที่มากขึ้น และขายได้ราคาที่สูง

2. ปัจจัยทางด้านสังคม วัฒนธรรม ค่านิยม ความเป็นอยู่ วิถีชีวิต และประสบการณ์มีผลต่อพฤติกรรมการรับสื่อ และการปฏิบัติตนด้านสุขภาพ โดยประชาชนบางกลุ่มเชื่อว่าหากทำหมันจะทำให้ไม่มีแรงหรือชาวบ้านที่นิยมรับประทานอาหารสุกๆดิบๆ ทั้งที่รู้ว่าเป็นอันตรายต่อสุขภาพ โดยการเปลี่ยนแปลงทัศนคติด้านสุขภาพจะประสบความสำเร็จกับคนรุ่นใหม่

3. ปัจจัยทางด้านภาษา มีอิทธิพลอย่างมากต่อความสนใจในการรับสารด้านสุขภาพ โดยความแตกต่างระหว่างภาษาทางวิชาการกับภาษาท้องถิ่น เช่น ภาษาพื้นเมือง ภาษาชาวไทยภูเขา ยกตัวอย่างเช่น โรคโลหิตจาง ภาษาพื้นเมืองเรียกว่าโรคซีด เป็นต้น

4. ปัจจัยด้านความสามารถในการเข้าถึงสื่อ โดยในหลายพื้นที่ยังมีข้อจำกัด เช่น ไม่มีอินเทอร์เน็ต บางพื้นที่ไม่สามารถรับสัญญาณโทรทัศน์ได้ครบทุกช่อง

แนวโน้มและทิศทางการพัฒนาสื่อด้านสุขภาพในอนาคต

1. นโยบายทางด้านสาธารณสุข การเปลี่ยนแปลงทางด้านนโยบายด้านการเมือง การสาธารณสุข วิกฤตการณ์โรคระบาด เช่น โรคไข้หวัดนก โรคซาร์ส ส่งผลให้การเข้าถึงสื่อ การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารด้านสุขภาพที่ถูกต้องและรวดเร็วมากขึ้น ดังนั้นแนวนโยบายที่ต้องให้ความสำคัญ ได้แก่ การกระจายโอกาสในการรักษา การให้ความสำคัญกับการป้องกัน ดูแลสุขภาพ โดยแนวโน้มการให้ความรู้ผ่านสื่อต่างๆ จะต้องมีความก้าวหน้าทั้งด้านปริมาณ และคุณภาพ ด้านการให้ความรู้เป็นสิ่งสำคัญ เนื่องจากกลไกการตรวจสอบการให้บริการด้านสุขภาพมีมากขึ้น โดยต้องใช้หลักธรรมาภิบาล ความโปร่งใส และความรับผิดชอบ จะทำให้ชาวบ้านได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารมากยิ่งขึ้น

2. ภาวะเศรษฐกิจ การเปลี่ยนเป็นเมืองมากยิ่งขึ้น ทำให้การขยายตัวทางเศรษฐกิจในจังหวัดเชียงราย ประชาชนมีรายได้มากขึ้น และสามารถเข้าถึงโอกาสในการเลือกมากขึ้น ปัญหาในอนาคตจะเป็นการเลือกรับสื่อ และการสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้รับของประชาชน โดยการให้ความสำคัญกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ทำให้สื่อสุขภาพมีความหลากหลายมากขึ้น

3. ภาวะทางด้านสังคม ความเชื่อวัฒนธรรมการเปลี่ยนแปลงสังคมไปสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ที่อยู่บนพื้นฐานของข้อมูลข่าวสารมีผลทำให้มีการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างทางสังคม และวัฒนธรรม

4. ภาวะด้านเทคโนโลยี นั้นมีผลต่อการกระจายข้อมูลข่าวสารทั้งเชิงปริมาณ ความรวดเร็ว และการกระจายข้อมูลข่าวสาร โดยการรับข้อมูลข่าวสารด้านสุขภาพทางอินเทอร์เน็ตมากขึ้น

กำหนดการ

เวทีแลกเปลี่ยนและนำเสนอผลการวิจัย

สถานภาพนักสื่อสารสุขภาพและการรับรู้และเข้าถึงสื่อสาธารณสุข

แผนงานวิจัยและพัฒนาระบบสื่อสารสุขภาพของประชาชน

สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข

วันอังคารที่ 15 มีนาคม 2548 เวลา 08.30 - 12.00 น.

ณ ห้องประชุม meeting 3-4 สถาบันวิจัยจุฬาภรณ์ ถ.วิภาวดีรังสิต

08.30 - 09.00 ลงทะเบียน

09.00 - 09.15 กล่าวต้อนรับและชี้แจงวัตถุประสงค์

โดย นพ.ศิริวัฒน์ ทิพย์ธราดล

ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข

09.15- 09.45 นำเสนอผลการวิจัย สถานภาพการดำเนินงานสื่อสารสุขภาพ

ของหนังสือพิมพ์รายวัน

ดร.พนม คล้ายยา คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต

09.45 -10.15 นำเสนอผลการวิจัยกระบวนการสื่อสารของการณรงค์ด้านสุขภาพ

รศ.วาสนา จันทร์สว่าง คณะสาธารณสุขศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหิดล

10.15- 10.45 แลกเปลี่ยนความคิดเห็น

ดำเนินรายการ โดย ดร.นันทิยา ดวงกุ่มเมศ

คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น

10.45-11.00 นำเสนอผลการวิจัย

สถานภาพการดำเนินงานสื่อสารสุขภาพของสื่อท้องถิ่น

รศ.ดวงพร คำบุญวัฒน์

สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท

- 11.00 - 11.15 นำเสนอผลการวิจัย การรับรู้และเข้าถึงสื่อสาธารณสุขในประเทศไทย
รศ.ดร.ปรีชา อุบโยคิน สำนักวิชาศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง
- 11.15 - 11.45 แลกเปลี่ยนความคิดเห็น
ดำเนินรายการ โดย ผศ.สุภัทวดี อภินันท์
คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- 11.45 - 12.00 สรุปผลและปิดการประชุม
นายโคทม อารียา
ประธานแผนงานวิจัยและพัฒนาระบบสื่อสารสุขภาพสู่ประชาชน
- 12.00 - 12.20 แลกเปลี่ยนข้อมูล
โดย น.พ.ศิริวัฒน์ ทิพย์ธราดล และ นายโคทม อารียา
- รับประทานอาหารกลางวัน

